

ВІДГУК

на дисертацію Ушканенка Едуарда Олександровича «Розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання судьями неправомірної вигоди», поданої на здобуття ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Актуальність теми дослідження. Тема дисертаційного дослідження Е.О. Ушканенка є вкрай актуальною та вчасною. На сьогодні ні у кого не викликає заперечення та теза, що протидія корупції у сфері правосуддя є однією з найбільш актуальних суспільно-правових проблем. Неправомірна вигода як кримінально каране корупційне явище в судовій системі України слугує предметом особливої уваги міжнародної спільноти, недопущення таких фактів є обов'язковою вимогою щодо євроінтеграції нашої держави. Корумповані зв'язки серед представників судової влади викликають об'єктивну стурбованість суспільства щодо прийняття судьями правосудних рішень у суворій відповідності з принципом законності. Найнебезпечнішим виявом корупції є прийняття пропозиції, обіцянки або одержання судьями неправомірної вигоди, що підриває довіру до суддівської системи України на міжнародному та державному рівнях.

Аналіз статистичних даних Офісу Генерального прокурора про стан кримінальних правопорушень у державі засвідчує проблемність ситуації. Так, за ст. 368 Кримінального кодексу (КК) України «Прийняття пропозиції, обіцянки або надання неправомірної вигоди службовою особою» протягом 2020 року зареєстровано 1607 кримінальних правопорушень (вручено повідомлень про підозру – 485, направлено до суду з обвинувальним актом – 314 кримінальних проваджень); 2021 року – 1566 (456 та 255 відповідно); 2022 року – 988 (242 та 121 відповідно); 2023 року – 1403 (422 та 237 відповідно), I півріччя 2024 року – 1110 (357 та 156 відповідно).

Наведені дані засвідчують досить високі показники вчинених кримінальних правопорушень за ст. 368 КК України та недостатньо ефективну діяльність правоохоронних органів щодо реагування на корупційні вияви.

Дніпропетровський державний університет	
ВНУТРІШНІ СПРАВИ	
Вх. №	5590
« 08 » 11	2024 р.
Основний док.	12
Додаток	

Зазначене ставить перед наукою, законодавчою та правоохоронною практикою завдання негайної розробки та реалізації нових підходів до боротьби із корупційною злочинністю, відшукування нових методів протидії, що відповідають реаліям сьогодення.

Проблемні питання кримінально-правової та кримінологічної характеристик, кримінально-процесуального, криміналістичного та оперативно-розшукового забезпечення розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди висвітлювалися у наукових працях: Л. І. Аркуші, О. П. Ващук, А. Ф. Волобуєва, І. В. Гори, В. Г. Гончаренка, В. О. Гусєвої, В. Г. Дрозд, В. А. Журавля, А. В. Іщенко, А. М. Кислого, Н. І. Клименко, В. О. Коновалової, В. С. Кузьмічова, В. В. Лисенка, В. Г. Лукашевича, М. А. Погорецького, М. В. Салтевського, О. А. Самойленко, Д. Б. Сергєєвої, В. М. Стратонова, О. В. Таран, В. В. Тіщенко, Л. Д. Удалової, П. В. Цимбала, К. О. Чаплинського, С. С. Чернявського, Ю. М. Черноус, В. М. Шевчука, В. Ю. Шепітька, Б. В. Щура, В. В. Юсупова та ін.

Серед сучасних наукових розробок, які мають спеціалізований теоретико-прикладний характер, а також є підґрунтям для формування концепційно-сутнісної моделі розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди, варто виокремити дослідження на рівні дисертаційних досліджень. Це дослідження С. В. Чичирка «Основи виявлення та розслідування окремих проявів корупційної діяльності у правоохоронних та судових органах» (2011), О. В. Пчеліної «Теоретичні засади формування та реалізації методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності» (2017), А. В. Шевчишена «Доказування стороною обвинувачення у досудовому розслідуванні корупційних злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг» (2019), Д. О. Шумейка «Розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою» (2019), О. Ю. Абакумова «Тактичні операції під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою» (2024), Ю. О. Андрейка

«Проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування одержання неправомірної вигоди службовою особою» (2020). Крім того, в окремих роботах розроблено рекомендації з протидії деяким різновидам кримінальних правопорушень, пов'язаних із неправомірною вигодою, зокрема посягань, учинених суддями, наприклад, у дисертаційному дослідженні В. М. Трепака «Теоретико-прикладні проблеми запобігання та протидії корупції в Україні» (2020).

Відзначаючи теоретичну значущість наведених праць, потрібно зазначити, що деякі питання так і залишилися недослідженими або потребують додаткового висвітлення через новітні зміни у законодавстві, наявність надзвичайних правових режимів, постійну модернізацію способів учинення й приховування корупційних кримінальних правопорушень.

В умовах сьогодення виникає необхідність негайної розробки сучасної дієвої системи протидії корупційним кримінальним правопорушенням, що вчиняються у сфері судочинства, з метою удосконалення методів і засобів їх виявлення, попередження та розслідування. Саме тому актуальність теми дисертаційного дослідження не викликає сумнівів.

Мета і задачі дослідження. Основна мета, яку поставив перед собою дисертант – це вирішення конкретного наукового завдання з розробки концептуальних основ методики розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди. Досягнення поставленої мети і вирішення конкретних завдань, в основному, вдалося досягти з достатнім рівнем обґрунтованості сформульованих наукових положень, висновків та пропозицій.

Про наукову новизну отриманих результатів (як і про особистий внесок дисертанта в правову науку) свідчить, зокрема:

- аналіз стану наукових досліджень проблем розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди;
- формування правових засад розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди;

- висвітлення міжнародного досвіду розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди;
- формування криміналістичної характеристики прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди;
- виокремлення обставин, що підлягають встановленню під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди;
- визначення типових слідчих ситуацій розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди;
- виокремлення форм та особливостей використання спеціальних знань під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди;
- формування засад проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди;
- виокремлення особливостей проведення негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди.

Об'єкт та предмет дослідження сформульовані вдало і відповідають вимогам МОН України.

Методологія дослідження в першу чергу базується на сучасних загальнонаукових методах пізнання об'єктивної дійсності. Поряд з діалектичним методом дослідження застосовувалися і визнані окремі методи: системно-структурний, порівняльно-правовий, формально-логічні, статистичні, соціологічні та інші.

Дисертант проаналізував достатній обсяг літератури стосовно теми свого дослідження, вивчивши проблемні питання, що виникають при розслідуванні прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди. В дисертації комплексно опрацьовано широке коло важливих для розвитку сучасної науки положень, зроблено ряд теоретичних

узагальнень та визначень, запропоновано нові підходи та авторське бачення шляхів подальшого удосконалення процесу розслідування як прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди, так і корупційних кримінальних правопорушень.

Наукова новизна дисертаційного дослідження є беззаперечною. Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертантом, у своїй більшості є переконливими. Наукові положення, що виносяться на захист, мають суттєву новизну і в сукупності вирішують актуальні і складні проблеми, пов'язані з метою даного дослідження, зокрема:

1) Дисертант сформував криміналістичну характеристику прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди як результат аналізу її кількісно-якісних характеристик. Це – кримінально-правова складова (аналіз складу кримінального правопорушення), кримінологічна складова (вивчення причин, умов, показників, що відображають структуру та динаміку вчинення кримінальних правопорушень), оперативно-розшукова складова (зміст оперативно-розшукових заходів щодо виявлення, запобігання та документування фактів протиправної діяльності); власне криміналістична складова (ґрунтується на відображенні криміналістично значущої інформації та виокремленні закономірностей роботи з нею). Вказані складові становлять цілісну криміналістичну характеристику відповідно до таких елементів: особа правопорушника; спосіб підготовки, безпосереднього вчинення та приховування кримінального правопорушення; слідова картина; обстановка вчинення кримінального правопорушення; предмет посягання;

2) Здобувач обґрунтував, що перелік обставин, які підлягають доказуванню в кримінальних провадженнях щодо прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди згідно з КПК України, слід тлумачити розширено, з урахуванням також такої обставини, як «з'ясування підстав для особливого порядку кримінального провадження відповідно до глави 37 КПК України». Також, встановлюючи подію кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини його

вчинення), крім аналізу складу кримінального правопорушення згідно зі ст. 368 КК України, слід встановлювати обставини, що становлять криміналістичну характеристику прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди, які розширюють уявлення про інформаційну модель учиненого кримінального правопорушення.

3) До здобутків автора слід віднести побудову класифікації типових слідчих ситуацій під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди відповідно до таких критеріїв: 1) особливості виявлення протиправної діяльності (результат оперативно-розшукової діяльності; внаслідок затримання судді «на гарячому»; надходження інформації від заявника на етапі підготовки до вчинення кримінального правопорушення; факт одержання неправомірної вигоди вже відбувся на момент отримання відомостей про подію); 2) обсяг і зміст відомостей, що стосуються події кримінального правопорушення й особи ймовірного підозрюваного (дані відомості відомі; наявні окремі відомості, які підлягають перевірці; є орієнтуюча інформація); 3) співучасть під час учинення кримінального правопорушення (вчинено в співучасті; діяли лише надавач та отримувач неправомірної вигоди); 4) протидія учасників кримінального провадження (наявна протидія в різних формах; протидія відсутня або не виявляється в процесі досудового розслідування); 5) повнота реалізації протиправного умислу (умисел реалізований, предмет неправомірної вигоди отриманий у повному обсязі; умисел реалізований частково) тощо.

4) Інноваційним є формуванням практичних рекомендацій щодо використання досвіду європейських держав (Бельгії, Данії, Німеччини, Словаччини, Фінляндії, Швеції, Норвегії, Нідерландів, Франції, Італії, Польщі, Естонії, Литви) та інших держав світу (Сполучених Штатів Америки, Сінгапуру, Китайської Народної Республіки, Японії, Нової Зеландії). Аргументовано впровадження в національне законодавство окремих положень законодавства та правозастосовної практики іноземних держав, що ґрунтується на результатах вивчення їх досвіду з протидії корупційним кримінальним

правопорушенням і безпосередньо розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди та стосується: встановлення більш суворого покарання для суддів порівняно з іншими службовими особами; реалізації державної антикорупційної стратегії спільно з міжнародними партнерами; запровадження «гарячих телефонних ліній» та вебсайтів у мережі Інтернет з метою контролю громадськості; використання інституту викривачів корупції тощо.

5) Заслугує схвалення характеристика видів спеціальних знань залежно від галузі знань, яку залучають до виконання завдань кримінального провадження щодо прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди: спеціальні знання в галузі почеркознавства; спеціальні знання в галузі лінгвістичної експертизи мовлення; спеціальні знання в галузі техніко-криміналістичного дослідження документів; спеціальні знання в галузі трасології; спеціальні знання в галузі фототехніки; спеціальні знання в галузі відеозвукозапису; спеціальні знання в галузі криміналістичного дослідження матеріалів, речовин та виробів (зокрема речовин хімічних виробництв і спеціальних хімічних речовин); спеціальні знання в галузі товарознавства; спеціальні знання в галузі психології.

Ці та інші результати дослідження вказують на те, що дисертант вирішив складні проблеми, спрямовані на подальше удосконалення правовідносин на досудових стадіях між суб'єктами кримінального процесу під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди.

Емпіричну основу дослідження становлять статистичні й аналітичні матеріали МВС України, НП України, НАБУ, Офісу Генерального прокурора, ДБР, Державної судової адміністрації України за 2020–2024 роки; дані, отримані внаслідок вивчення 76 кримінальних проваджень, досудове розслідування в яких за ч. 3, ч. 4 ст. 368 КК України здійснювалось протягом 2012–2024 років; результати анкетування 62 слідчих Національної поліції України, 39 детективів НАБУ, 28 працівників ДБР, 36 суддів Вищого

антикорупційного суду й судів загальної юрисдикції. Емпіричні дослідження проводилися в усіх регіонах України. Використано власний практичний досвід здобувача з проблематики дослідження.

В цілому, достовірність й обґрунтованість наукових положень та висновків, сформульованих у дисертації, забезпечується вдалою і продуманою **структурою наукової розробки**. Дисертація, відповідно до мети і завдань дослідження, складається з вступу, трьох розділів, дев'яти підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

В основному дисертація має суто **прикладне значення одержаних результатів**, в якій сформульовані окремі теоретичні положення та практичні рекомендації, які можуть бути використані:

– *правозастосовній діяльності* – для вдосконалення досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень, за умови розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди (акт впровадження Головного слідчого управління Національної поліції України № 136612, 2024 року);

– *освітньому процесі* – під час викладання навчальних дисциплін з кримінального процесу та криміналістики, підготовки навчально-методичних праць (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 01 жовтня 2024 року);

– *науково-дослідній діяльності* – для подальшого дослідження питань розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 01 жовтня 2024 року).

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та в опублікованих працях. Основні положення та загальні висновки повною мірою доведено дисертантом до широкої громадськості в опублікованих наукових працях та авторефераті. Результати дисертації відображено у дев'яти наукових публікаціях, серед яких: чотири статті у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових

видань з юридичних наук, одна стаття в іноземному науковому виданні, чотири тези наукових доповідей, опубліковані за результатами участі в міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Дотримання академічної доброчесності. Наукова розробка Е.О. Ушканенка включає результати власних досліджень здобувача. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело, що свідчить про відсутність порушення академічної доброчесності.

У першому розділі дисертації *«Теоретико-правові засади розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди»* розкриваються питання стану наукової розробленості проблем розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди (підрозділ 1.1), визначаються правові засади розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди (підрозділ 1.2), висвітлюється міжнародний досвід розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди (підрозділ 1.3).

У другому розділі дисертації *«Криміналістична характеристика та організаційно-тактичні засади розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди»* висвітлюється криміналістична характеристика прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди (підрозділ 2.1), виокремлюються обставини, що підлягають встановленню під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди (підрозділ 2.2), формуються типові слідчі ситуації розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди (підрозділ 2.3).

У третьому розділі дисертації *«Використання спеціальних знань і проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди»* виокремлюються форми та особливості використання спеціальних знань під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди (підрозділ 3.1), формуються засади проведення слідчих

(розшукових) дій під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання судьями неправомірної вигоди (підрозділ 3.2), надаються рекомендації щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання судьями неправомірної вигоди (підрозділ 3.3).

В цілому, зміст автореферату відповідає основним положенням дисертації.

Разом із тим, констатуючи наявність усіх необхідних для такого рівня наукової розробки положень, слід відзначити, що робота містить деякі дискусійні, спірні або ж такі, що потребують додаткових уточнень положення.

1. Здобувач за змістом підрозділу 1.2. розглядає питання формування правової основи розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання судьями неправомірної вигоди. Констатує, що нині активно реалізується системна антикорупційна діяльність на державному рівні. Його обов'язковою складовою є належна правова основа, зокрема нормативно-правові акти, які регулюють функціонування спеціально створених інституцій, покликаних протидіяти проявам корупції. Подальша діяльність з реформування антикорупційного законодавства має спрямовуватися на розробку практичних механізмів міжнародного співробітництва, що сприятиме гармонізації вітчизняної правової системи з положеннями законодавства провідних іноземних держав. Погоджуючись із дисертантом, варто було б надати конкретні пропозиції щодо приведення національного законодавства до високих демократичних стандартів.
2. Розглядаючи у підрозділі 2.1. криміналістичну характеристику прийняття пропозиції, обіцянки або одержання судьями неправомірної вигоди, автор значну увагу приділяє предмету посягання. Як свідчить правозастосовна практика, найпоширенішим предметом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 368

КК України, є: матеріальні цінності, а саме – грошові кошти. Гроші є видом коштів, можуть існувати як національна (гривня) чи іноземна валюта, бути законним платіжним засобом. Вважаємо доцільним звернути увагу на актуальну проблемну ситуацію, пов'язану отриманням як предмету неправомірної вигоди грошових коштів у електронній формі, і зокрема – криптовалюти.

3. За змістом підрозділу 3.1., здобувач розглядає форми та особливості використання спеціальних знань під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди. Вірно підкреслює, що власне зміст поняття «спеціальні знання» є дискусійним. Хотілося б почути думку здобувача щодо авторського тлумачення поняття «спеціальні знання», їх видів та форм – у контексті проблематики здійснюваного ним дослідження.

Наведені зауваження мають виключно дискусійний характер, не впливають на актуальність і загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження та є підґрунтям до наукової дискусії під час захисту дисертації.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому, оформлення.

Наукова розробка **Ушканенка Едуарда Олександровича «Розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди»** є завершеною кваліфікаційною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що у сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, яке має істотне значення для теорії кримінального процесу та науки криміналістики. Викладені в авторефераті та дисертації основні положення дослідження є ідентичними.

Загальний висновок. Дисертаційне дослідження **Ушканенка Едуарда Олександровича «Розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди»** є самостійно підготовленою, завершеною кваліфікованою науковою працею, в якій отримано низку нових науково-теоретичних результатів, що в своїй сукупності вирішують конкретну наукову задачу щодо удосконалення роботи правоохоронних органів з

розслідування кримінальних правопорушень даної категорії; дана робота відповідає вимогам, сформульованим у п.п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а його автор – **Ушканенко Едуард Олександрович**, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент:

заступник керівника управління –
міжнародного співробітництва
Бюро економічної безпеки України
кандидат юридичних наук, доцент
_____._____. 2024 року

Дарія ЛАЗАРЕВА